ЗБІРНИК
НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

ЧАСТИНА 2

Полтава
2018

УДК [657.6+002.1+004.9+005.91+33(100)+2-74+331+658.3+336.71+336.27](082)
З-41

Друкується відповідно до наказу по університету № 186-Н від 03 вересня 2018 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – ***О. О. Нестуля,*** д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).
Заступник головного редактора – ***С. В. Гаркуша,*** д. т. н., професор, проректор із наукової роботи ПУЕТ.
Відповідальний секретар – ***Н. М. Бобух,*** д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу ПУЕТ.
Відповідальний редактор – ***К. Ю. Вергал,*** к. е. н., доцент, директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ.

Члени редакційної колегії:

В. В. Карцева, д. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ (за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування освітні програми «Банківська справа», «Фінанси і кредит»);
Т. А. Костишина, д. е. н., професор, завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ПУЕТ (за спеціальністю Економіка освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»);
В. А. Кулик, д. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ (за спеціальністю Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»);
Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства ПУЕТ (за спеціальністю Право освітня програма «Право»);
Т. В. Оніпко, д. і. н., професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах ПУЕТ (за спеціальністю Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»);
Л. М. Шимановська-Діанич, д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту ПУЕТ (за спеціальністю Менеджмент освітні програми «Менеджмент і адміністрування», «Бізнес-адміністрування»);
О. В. Шкурупій, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки ПУЕТ (за спеціальністю Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»).

А43 **Збірник** наукових статей магістрів Інституту економіки, управління та інформаційних технологій. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – Ч. 2. – 353 с.

ISBN 978-966-184-327-0

У збірнику подано результати наукових досліджень магістрів: спеціальність Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»; спеціальність Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»; спеціальність Менеджмент освітні програми «Менеджмент і адміністрування», «Бізнес-адміністрування»; спеціальність Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»; спеціальність Право освітня програма «Право»; за спеціальністю Економіка освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»; спеціальність Фінанси, банківська справа та страхування освітні програми «Банківська справа», «Фінанси і кредит».

УДК [657.6+002.1+004.9+005.91+33(100)+2-74+331+658.3+336.71+336.27](082)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2018

ISBN 978-966-184-327-0

Цвітченко П. М. Застосування збалансованої системи показників при організації міжнародних розрахунків 213

Чабанівський І. О. Ліквідність банків України: особливості державного регулювання..... 218

Яремченко Т. О. Узагальнена характеристика та адаптація зарубіжного досвіду оцінки фінансової стійкості банків в Україні..... 224

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Багірзаде Шамхал Ельман огли, Богдан Т. А. Пенсійні системи України та Азербайджану: особливості реформування 230

Брижан В. О., Божко О. М. Методичний інструментарій аналізу рентабельності суб'єкта підприємництва 236

Давидович А. В. Механізм надання фінансових послуг домогосподарствам 242

Дмітрієв В. М. Напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення прибутковості машинобудівного підприємства..... 250

Зубрицький М. О. Методичне забезпечення антикризового управління підприємством 255

Кирман О. І. Діагностика фінансового стану підприємства за допомогою сучасних методів..... 260

Короленко І. В. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового потенціалу домогосподарств..... 266

Малашина В. В. Визначення рівня ефективності фінансово-господарської діяльності промислового підприємства 273

Набієв Н. Р., Приймак А. О. Стратегічний аналіз як інструмент побудови фінансової стратегії страховика..... 279

Німич С. К. Макроекономічні індикатори оцінки розвитку прямого оподаткування в Україні..... 285

Овезов К. Методичні підходи до оцінки фінансового стану підприємства..... 292

2. Лайко П. А. Фінанси АПК : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. А. Лайко, Ю. І. Ляшенко. – Київ : ДІЯ, 2000. – 225 с.
3. Осовська Г. В. Основи менеджменту : підручник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – Київ : Кондор, 2006. – 664 с.
4. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління : автореф. дис. … канд. екон. наук / 08.06.01 / О. А. Сметанюк. – Хмельницький : Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. – 20 с.
5. Чернишов В. В. Фінансова діагностика як система забезпечення фінансової стійкості підприємства / В. В. Чернишов // Економіка розвитку. – 2012. – № 1 (61). – С. 111–113.

УДК 336-044.372

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

І. В. Короленко, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Т. П. Гудзь, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті розглянуто сутнісний аспект фінансового потенціалу домогосподарств, різні підходи до його визначення. Систематизовано визначення понять «потенціал», «фінансові ресурси», «фінансовий потенціал домогосподарств». Розкрито основні чинники підвищення фінансового потенціалу домогосподарств.

Ключові слова: домогосподарство, потенціал, фінансові ресурси, фінансовий потенціал домогосподарств, заощадження, витрати домогосподарств.

Abstract. The essence aspect of financial potential of household is considered in the article, different going near his determination. Determination of concepts “potential”, “financial resources”, “financial potential of household”, is systematized. The basic factors of increase of financial potential of household are exposed. household

Key words: household, potential, financial resources; households’ financial potential, savings,. expense of household.

Постановка проблеми. Фінансовий потенціал домогосподарств як один з макроекономічних показників економічного зростання та його динаміки характеризує фінансову міць країни, потенційні можливості для подальшого розвитку. Формування доходів населення як складова фінансового потенціалу країни

означає такий стан доходів населення, за якого рівень і диференціація доходів, механізми їх формування та суспільні відносини з приводу розподілу забезпечують усім членам суспільства достатні матеріальні умови стійкого розвитку та ефективно протидіють загрозам розвитку людського потенціалу, підвищуючи фінансову безпеку, економічну безпеку держави. Саме це обумовлює значимість й актуальність дослідження фінансового потенціалу домогосподарств та пошук напрямів їх оптимізації відповідно загальній меті сталого якісного розвитку національної економіки, зростання добробуту населення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Щоб забезпечити потреби економічного зростання в Україні, необхідно мобілізовувати й ефективно використовувати певну масу фінансових ресурсів. При цьому саме заощадження громадян є основним джерелом ресурсів, які здійснюють обіг у сфері фінансового ринку [1]. Тому проблема споживання і заощаджень домогосподарств завжди була однією із центральних у всіх економічних теоріях, дану тематику активно досліджували Дж. Кейнс, Я. Тінберген, А. Сен, Ф. Модільяні, М. Фрідман, С. Кузнець, Р. Раглс, Дж. Дьюзенбері та інші. Серед вітчизняних вчених висвітленням питань, пов'язаних із формуванням фінансового потенціалу домогосподарств займались О. Ватманюк, А. Вдовиченко, Т. Кізима, М. Савлук, В. Свірський та інші. Значну увагу в їхніх працях приділено теоретичним аспектам організації фінансів населення, проте на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення сутності фінансового потенціалу домогосподарств.

Формулювання мети. Мета статті полягає в систематизації наявних підходів до визначення поняття «фінанси домогосподарств»; ідентифікації сутності домогосподарств, фінансових ресурсів та фінансового потенціалу домогосподарств як складових фінансової системи країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Домогосподарство на сучасному етапі розвитку соціально орієнтованої економіки є вагомою частиною національної економічної системи, виробником певних благ, а найголовніше – фінанси населення на сьогодні є перспективним джерелом залучення фінансових ресурсів для розвитку економіки та, зокрема, сектору фінансових послуг, а з точки зору формування доходів – й відтворення людського капіталу. В Україні налічується близько 17,5 млн домогосподарств, з яких більше 12 млн проживає у містах, 5,5 млн

– у сільській місцевості. Частка домогосподарств у кінцевому використанні валового внутрішнього продукту становить близько 55 % і тому вони відіграють важливу роль в національній економіці [2].

Фінанси домогосподарств, відображаючи кінцеву мету розподільних та перерозподільних відносин – формування і використання фондів споживання та заощадження – є показником самостійної діяльності кожного домашнього господарства. У процесі такої діяльності реалізується фінансовий потенціал домогосподарства, тобто здатність його членів самостійно формувати свої доходи і в повному обсязі здійснювати необхідні витрати та формувати заощадження.

Етимологічно термін «потенціал» походить від латинського «potentia», що означає «сила», «потужність», «приховані можливості». Відтак, фінансовий потенціал домогосподарства можна трактувати як сукупність фінансових можливостей домашнього господарства, які максимально дохідно можуть бути реалізовані в процесі забезпечення матеріальних та духовних потреб його членів.

Оскільки «потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети» [5], вважаємо за необхідне спершу коротко охарактеризувати ресурсний потенціал домашнього господарства, який охоплює всі доступні кошти, можливості і джерела, які домогосподарство може використати у своїй діяльності для виробництва товарів і послуг, витратити на кінцеве споживання або здійснення заощаджень.

Слово «ресурси» (від франц. ressource) означає «наявні запаси, засоби, які використовуються за необхідністю». За визначенням С. В. Мочерного, ресурси – це «основні елементи виробничого потенціалу, які перебувають у розпорядженні системи та використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку» [5, с. 538]. На його основі фінансові ресурси домогосподарств ми можемо представити як такі, що є одним з основних елементів виробничого потенціалу країни, перебувають у розпорядженні економічної (фінансової) системи і використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку країни.

У сучасних економічних дослідженнях, присвячених фінансовим відносинам на індивідуальному рівні, часто використову-

ється поняття «домогосподарство». Водночас, оскільки населення є сукупністю домогосподарств, погоджуємося, що буде логічним вважати висловлювання «фінансовий потенціал населення» та «фінансовий потенціал домогосподарств» ідентичними. При цьому фінансовий потенціал населення А. Вдовиченко розуміє як суму невикористаних та наявних фінансових ресурсів [2, с. 77]. Всебічно дослідивши особливості фінансів домогосподарств, Т. Кізима пропонує розуміти його фінансовий потенціал як сукупність наявних і тимчасово не задіяних фінансових ресурсів, які характеризують фінансові можливості домогосподарства, тобто здатність здійснювати у повному обсязі всі необхідні витрати та формувати заощадження [4, с. 32].

Сутнісний аспект фінансового потенціалу розглядає через призму ресурсного підходу більшість науковців. Важливим є визначення фінансового потенціалу, надане В. С. Свірським, а саме: «Фінансовий потенціал – сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу» [7, с. 43]. Важливим є також акцент на можливостях мобілізації та реалізації фінансового потенціалу наявною системою за певних умов та у визначений період часу. Ці детермінанти визначатимуть, наприклад, ефективність переводу заощаджень домогосподарств у організовану форму.

З урахуванням зазначеного можемо розглядати фінансовий потенціал домогосподарств як сукупність фінансових ресурсів домогосподарств у вигляді заощаджень, різних фінансових інструментів і джерел, які перебувають у розпорядженні економічної (фінансової) системи, можуть бути мобілізовані, накопичені та ефективно використані, у випадку необхідності, з конкретною метою в інтересах держави та її населення.

Ефективне функціонування всіх секторів економіки потребує стабільного фінансування, яке здатні забезпечити, на нашу думку, невичерпні джерела фінансових ресурсів домогосподарств. Невичерпність джерел фінансування економіки домогосподарствами можна пояснити тим, що, задовольняючи власні потреби, домогосподарства обов'язково здійснюють витрати, які з іншої сторони і є тими самими фінансовими ресурсами для економіки країни. Тобто витрати домогосподарств у вигляді

податків є фінансовими ресурсами для розвитку держави, у вигляді вкладення заощаджених коштів на депозитні рахунки – для банків, у вигляді придбання продовольчих та непродовольчих товарів – для підприємств всіх сфер економіки. Це підтверджується тим, що функції домогосподарств значно розширилися і їх роль «як економічного суб'єкта мікроекономіки реалізується не лише в споживанні економічних благ, а й в постачанні ресурсів до господарського обороту країни» [4, с. 17].

І незалежно від ситуації у країні домогосподарства постійно будуть здійснювати витрати, що пов'язано з необхідністю задоволення їх потреб у споживанні, існуванні та розвитку. Зміни у економічній ситуації країни здатні вплинути на структуру цих витрат, ну ніяк не можуть абсолютно виключити хоча б одну з їх складових. Досліджуючи витрати домогосподарств України, Кізима Т. доходить до висновку, що «витрати домогосподарств відіграють важливу роль в економічному житті держави», через витрачення отриманих доходів, домогосподарство сприяє формуванню і розвитку ринку товарів і послуг, реалізує свої накопичення і заощадження, формує попит на цінні папери та інші фінансові активи, сприяє розвитку фінансового ринку [4, с. 19–20].

За твердженням Савлука М., у країнах з достатнім рівнем розвитку домогосподарства є «найбільшим постачальником грошових ресурсів на фінансових ринках» [6, с. 213], що пояснює задоволення потреб у додаткових фінансових ресурсах усіх секторів економіки. Тобто інвестиційні потреби економіки та поточні суспільні потреби невиробничого призначення в значній мірі фінансуються за рахунок доходів та заощаджень домогосподарств. Важливість заощаджень домогосподарств підкреслюють також Ватаманюк О. З. – для поповнення джерелами коштів фінансового ринку [1, с. 163], Савлук М. І. – для фінансування економіки країни [6, с. 209], Мочерний С. В. – для економічного зростання країни» [5, с. 534]. Виходячи з цього можемо стверджувати, що фінансовий потенціал домогосподарств сприяє розвитку усіх суб'єктів економіки країни, а заощадження домогосподарств є однією з основних складових, які формують та забезпечують його.

Значна кількість вільних коштів громадян, з одного боку, й гостра потреба в цих ресурсах у підприємств реального сектору

економіки – з іншого, викликають у останніх цікавість щодо фінансового потенціалу домогосподарств та пошуку шляхів його залучення з метою забезпечення ефективності власного функціонування. Підвищену увагу банківської сфери до фінансового потенціалу домогосподарств можна пояснити загостренням конкуренції за їх грошові кошти, які складають «основну частину банківських ресурсів та є найбільш стабільним джерелом формування ресурсного потенціалу банку» [6].

Підвищення рівня фінансового потенціалу домогосподарств залежить від низки чинників. Одним з основних факторів, який впливає на формування фінансового потенціалу домогосподарств, є рівень їхніх доходів, який, у свою чергу, залежить від низки чинників: рівня освіти та кваліфікації; матеріального забезпечення; регіональних відмінностей (місцезнаходження, інвестиційної привабливості регіону, його сусідства з іншими країнами, близькості до столиці, активності місцевої влади в проведенні реформ) [4, с. 13].

Нині в Україні втрачається потенціал легальних організованих заощаджень домогосподарств. Велика частина підприємницької активності пересунулася в тінь. Згідно з останніми оцінками спеціалістів, у тіньовому бізнесі перебуває біля 50 % економіки України. «Україні досі не вдалось сповна скористатись своїм великим економічним потенціалом», – відзначає Ханс-Юрген Гаймзет [3, с. 3]. Цей висновок німецького спеціаліста має безпосереднє відношення й до фінансових ресурсів домогосподарств України. Втрачений потенціал організованих заощаджень населення України у легальних організаціях (біля 5 мільйонів українців – «жертви фінансових банкрутств») оцінюють нині як суму збитків на 12 млрд грн [1, с. 165]. Тому підвищення ефективності використання заощаджень домогосподарств стає нині провідним напрямком формування внутрішніх ресурсів країни.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна відзначити, що:

1. Домашні господарства, як ринкові суб'єкти, зацікавлені у розміщенні власних заощаджень, є первинними донорами грошових фінансових ресурсів на фінансовому ринку, надають заощадження у розпорядження інших осіб і формують внутрішні джерела грошових коштів країни.

2. Фінансові ресурси домогосподарств є одним з основних елементів виробничого потенціалу регіону, перебувають у розпорядженні економічної (фінансової) системи і використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку регіону чи країни.

3. Фінансовий потенціал домогосподарств є сукупністю фінансових ресурсів домогосподарств у вигляді неорганізованих заощаджень, різних фінансових інструментів і джерел, які можуть бути мобілізовані, накопичені та ефективно використані у разі необхідності з конкретною метою в інтересах країни та її населення.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування й впровадження заходів щодо підвищення фінансової активності населення за рахунок трансформації неорганізованих заощаджень в інвестиції

Список використаних джерел

1. Ватаманюк О. З. Значення особистих заощаджень у період ринкового реформування економіки України та деякі загальні проблеми їх вимірювання / О. З. Ватаманюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. – 2006. – Вип. 16.5. – С. 161–167.
2. Вдовиченко А. М. Фінансовий потенціал населення: нові можливості інноваційного розвитку економіки України : монографія / А. М. Вдовиченко. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2012.– 225 с.
3. Гаймзет Ханс-Юрген. Будущее Украины – европейское / Ханс-Юрген Гаймзет // Зеркало недели. – 2014. – № 6–7 (786-787). – С. 3.
4. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики : автореф. дис. … д-ра. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Т. О. Кізима ; Терноп. нац. екон. ун-т. (м. Тернопіль). – Тернопіль, 2011. – 36 с.
5. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія : в 3 т. / С. В. Мочерний. – Київ : Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
6. Савлук М. І. Макроекономічні цілі та наслідки формування заощаджень населення / М. І. Савлук // Доходи та заощадження в перехідній економіці України. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. – 2003. – С. 208–221.
7. Свірський В. С. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади / В. С. Свірський // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 4 (13). – С. 43–51.